

LIDER ■ CIRU

KONFERENCIJA

DRŽAVNO, A EFIKASNO

Kakva poduzeća trebamo?

HOTEL WESTIN, ZAGREB, 8. 5. 2018.

Prof.dr.sc. Vinko Belak

ULOGA DRŽAVNIH PODUZEĆA U NACIONALNOJ EKONOMIJI

U potrazi za boljim ekonomskim rješenjima svijet stalno se mijenja.

Povijest nas uči da su se neke pretpostavke iz prošlosti u praksi nisu ispunile očekivanja.

Danas, nakon dugogodišnjih iskustava:

- s društvenim vlasništvom i društvenim poduzećima,
- s državnim vlasništvom i državnim poduzećima i
- nakon skoro 30 godina iskustva s privatizacijom,

pogled na ulogu državnih poduzeća u nacionalnoj ekonomiji i na efikasnost općenito trebao bi biti bitno drugačiji nego prije.

Stav da će privatizacija svega i svačega sve riješiti i da će nevidljiva ruka tržišta sama riješiti društveno ekonomske odnose, koji se još uvijek promiče, danas djeluje nerealno i o prednostima i manama svih oblika poduzeća treba promišljati drugačije.

U čemu je pogreška?

Pogreška se sastoji u pretpostavci da samo jedan oblik vlasništva i poduzeća mora biti apsolutno dominantan a ostali oblici su nepoželjni ili negativna nužnost.

Što treba promijeniti u razmišljanju?

Nove spoznaje traže nova rješenja uvažavajući situacijski pristup.

Ključna je stvar da svaki pojedini oblik vlasništva i poduzeća ne odgovora svim praktičnim situacijama.

Jednoj svrsi bolje udovoljavaju privatna poduzeća a drugoj državna.

Međutim, ima situacija kad najbolje funkcionira određeni oblik društvenih poduzeća i javnih organizacija.

Što treba učiniti?

Da bi postigli efikasno funkcioniranje svih organizacija svi oblici vlasništva i poduzeća moraju postati ravnopravni a svaki od njih treba staviti u situaciju u kojoj najefikasnije zadovoljava svoju funkciju.

Prihvatanje novih stavova i rješenja zahtijeva i određenu hrabrost jer ćemo se suočiti s mnogim prigovorima sa strane.

Međutim, „nedostatak inicijative u provođenju promjena vodi u beznade i zaključak da se ni najvećim naporom ništa ne može promijeniti“.

Upravo to je najveća opasnost za ekonomski napredak društva.

Ubrzanim razvojem tehnologije a posebno robotike, u budućnosti nas očekuje gubitak mnogih radnih mjesta čime će veliki broj ljudi ostati bez posla.

Taj se problem ne može riješiti dosadašnjim metodama jer neće imati tko kupovati ono što se proizvede.

Drugim riječima, u budućnosti se ekonomski problemi društva neće moći riješiti bez angažiranja države.

Državna i privatna poduzeća imaju različite uloge u društvu već po svom prirodnom usmjerenju.

Privatna poduzeća su primarno usmjerena na zadovoljenje njihove ekonomske funkcije u smislu ostvarenja zarade.

Državna poduzeća su primarno usmjerena na zadovoljenje svoje društvene funkcije odnosno zajedničkih potreba društvene zajednice bez kojih ona ne može optimalno funkcionirati.

Vodeći se privatnim interesima teško je očekivati od privatnih poduzeća da zadovoljavaju neke važne društvene funkcije žrtvujući svoju zaradu i efikasnost. To jednostavno nije realno očekivanje.

Taj jaz između društvenih i privatnih interesa može se ispuniti jedino provođenjem odgovarajuće ekonomske politike koja dovodi u ravnotežu uloge privatnih i državnih poduzeća te državnih institucija.

Državna poduzeća trebaju osigurati stabilnost gospodarstva a privatna poduzeća se mogu orijentirati na maksimalizaciju profita ili strategiju po izboru u skladu s društvenim normama.

Primjerice, na područjima kojima prijeti iseljavanje stanovništva teško je očekivati da će privatni poduzetnici na svoju štetu rješavati takve društveno ekonomske probleme.

Rješenje takvih problema moguće je jedino uz državnu potporu na tim područjima iako nema garancije za uspjeh takvih projekata.

Međutim, ni privatnim projektima nitko ne nudi garancije da će uspjeti.

Zbog toga treba otvoriti mogućnost osnivanja i novih državnih poduzeća.

U nekim važnim segmentima društvenih djelatnosti može se dopustiti ulazak i privatnim poduzećima ali osnovica tih djelatnosti ipak mora ostati pod kontrolom državnih subjekata.

Na isti način treba omogućiti državnim poduzećima djelovanje i u nekim segmentima profitnog sektora.

Zanimljiva je činjenica da najbolji ljudi više vole raditi u državnim poduzećima nego u privatnim.

Međutim, ta činjenica se potpuno ignorira i ne postavlja se pitanje zašto je to tako?

Prema dosadašnjim iskustvima zdrava konkurencija između državnog i privatnog, uz sve probleme, donijela je tehnološki napredak i potakla inovativnost kod jednih i drugih.

Briga o narodnim bogatstvima mora u cijelosti ostati u domeni državnih i javnih poduzeća.
Privatno prisvajanje narodnih bogatstava nikad nije donijelo nešto dobro.

Koliko se god trudili postaviti razna pravila, bilo bi teško ili nemoguće voditi dobru ekonomsku politiku bez uloge državnih poduzeća.

Uz sve mane i teškoće koje su dobro poznate, većina državnih poduzeća i institucija ipak uspijeva ispunjavati svoju ulogu.

Međutim, kod nas i oko toga postoje neslaganja.

U nepotrebnom razvijanju animoziteta prema državnim poduzećima i težnji prema apsolutnoj privatizaciji određene skupine stalno ističu ekonomsku neefikasnost tih poduzeća i pronalaze im brojne mane.

Naravno da mane u državnim poduzećima postoje, ali i privatna poduzeća imaju svoje mane posebno kad je u pitanju zadovoljavanje društvenih interesa.

Često se zbrajaju rezultati ukupnog državnog sektora i rezultati privatnog sektora pa se zaključuje da je državni manje efikasan.

Međutim, ta je usporedba nerealna.

Primjerice, ako se zbroje poslovni rezultati jednog efikasnog državnog poduzeća i Hrvatskih željeznica donosi se zaključak da državne tvrtke ostvaruju gubitke.

Iz toga se vidi da se rezultati ne mogu na taj način promatrati.

Profitabilne državne tvrtke je bilo lako prodati i reći kako su privatne tvrtke profitabilnije.

Ali one bi bile profitabilne i da su ostale u državnom vlasništvu.

Sada je državi ostalo ono što nitko nije htio kupiti nakon čega je uslijedila optužba da su državna poduzeća neefikasna.

Ako se pojmu efikasnosti doda i pojam efektivnosti koji se odnosi na realizaciju ciljeva u zadovoljavanju društvene funkcije poduzeća kao što je zaposlenost, stabilnost i zadovoljavanje zajedničkih potreba tada je usporedba puno realnija.

Tada se niža efikasnost u ostvarivanju izravne financijske dobiti (ako je uopće niža) nadomješta efektivnošću ispunjavanja društvenih ciljeva i koristi.

Ako se pitanje efikasnosti suzi samo na pitanje mogu li državna poduzeća biti efikasnija u ostvarivanju izravne financijske dobiti nego što je to sada?

Odgovor je jednostavan.

Mogu.

Slijedi ključno pitanje: Kako?

Problem zapravo ne leži u tome što su ta poduzeća državna nego u tome kako se njima upravlja.

Mi stalno bježimo od rješavanja tog problema.

To se može riješiti uvođenjem efikasnijeg modela upravljanja i postavljanjem pravih ljudi na prava mjesta te sprječavanjem pretjeranog uplitanja vanjskih nenadležnih struktura u upravljanje tim poduzećima.

Tu rečenicu smo često čuli ali je nikad nismo proveli u djelo.

Jasnije rečeno, treba točno odrediti koje državne sile kontroliraju rad tih poduzeća a koje se ne smiju miješati u upravljanje.

Realno gledano to se nikad neće moći ispuniti u potpunosti ali se može značajno poboljšati.

Ako se postavi dobar model izbora menadžera u državnim poduzećima, problemi će se bitno smanjiti.

Naravno, ništa se neće dogoditi samo od sebe nego treba ispravno djelovati.

Što je onda opcija za 21 stoljeće?

Treba napustiti zastarjele stavove i prihvatiti nove.

Državna poduzeća trebaju dobiti novu ulogu u nacionalnoj ekonomiji ravnopravnu s privatnim poduzećima.

Državno poduzetništvo bi trebalo postati nešto normalno kao što je i privatno poduzetništvo.

S obzirom na globalne probleme u svijetu koji se prelijevaju i kad nas, uvažavajući i globalna kretanja, pored jakog privatnog sektora treba nam i jak državni sektor.

Drugim riječima, istodobno treba iskoristiti prednosti državnih, društvenih i privatnih subjekata ovisno o situaciji a njihove mane otklanjati efikasnim postupcima.

Istodobna egzistencija državnih i privatnih poduzeća i snažan ekonomski utjecaj države nije nešto što ne postoji u svijetu.

Naime, brzo rastuće ekonomije nekih zemalja koriste upravo taj model.

Postavlja se pitanje ima li poštenih i sposobnih ljudi koji žele biti državni poduzetnici?

Takvih ljudi ima više nego što se misli.

Naša povijest nas uči da mnogi sposobni ljudi žele posvetiti svoju nadarenost državnom poduzetništvu radije nego privatnom kad se za to stvore odgovarajući uvjeti.

Međutim, mi i dalje slušamo izjave da „država nije dobar gospodar“ i da sve treba privatizirati.

Zapravo, ne radi se o državi, radi se o ponašanju ljudi u odsustvu jasnih pravila i kontrole te u primijenjenom modelu upravljanja.

Kad velika privatna poduzeća zapadnu u teškoće koje vode u katastrofu onda se priziva država da riješi te probleme.

Nije li to malo u kontradikciji da takozvani „loš gospodar“ rješava probleme koje stvaraju „dobri gospodari“.

Sve što se u ekonomiji događa ovisi o ponašanju ljudi.

Zbog toga za državna poduzeća treba odrediti temeljne vrijednosti ugrađene u kulturu.

Osnovne zajedničke temeljne vrijednosti državnih poduzeća su:

- Ostvarivanje društvene koristi za cjelokupno društvo i njegove građane uz visoku društvenu odgovornost.**
- Istodobno zadovoljenje ekonomske i društvene funkcije poduzeća.**

Na osnovu zajedničkih temeljnih vrijednosti za svako poduzeće pojedinačno treba definirati temeljne vrijednosti i ponašanja koja će osigurati njihovo ostvarenje.

Tri stvari su u tome ključne:

- postavljanje jasnih pravila ponašanja,**
- dodjeljivanje odgovornosti i**
- kontrola.**

Netko će reći da sve predloženo postoji i danas.

To nije u potpunosti točno jer izvedba zamišljenih modela uvijek ovisi o detaljima.

Međutim, upravo ti detalji kod nas ne funkcioniraju.

To znači da se pored promjene stavova treba pozabaviti i detaljima.

Ovim prijedlogom se nikako ne zadire u slobodu osnivanja i djelovanja privatnih poduzeća.

Čak što više, njima država treba osigurati bolje uvjete od dosadašnjih.

Nejasna pravila koja su često neadekvatna i stalne konfuzne promjene tih pravila stvaraju velike probleme privatnim poduzetnicima.

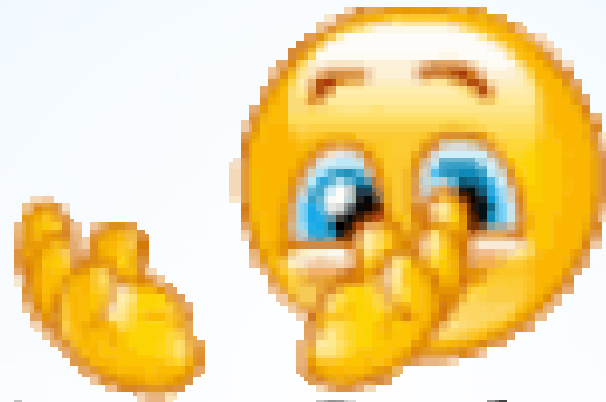
To je dovelo do situacije da se glavne stvari događaju potezima „iza pozornice“ u čemu najспособniji ljudi ne žele sudjelovati.

Činjenica je da neke zakone treba ozbiljno doraditi kako bi se otklonila ograničenja koja svim poduzećima ometaju funkcioniranje ali to je već stvar konkretnih projekata.

Ne postoji neki „abrakadabra” koji će to riješiti.

To moramo riješiti sami s puno volje i zajedničkim snagama.

Kraj!

Bravo!